

แรงงานอพยพพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน

Myanmese Migrant Workers in Nakorn Isan Province, the Northeast of Thailand

กาญจนา คำปัญญา (Kanjana Khaopanya)* ดร.บัวพันธ์ พรหมพักพิง (Dr.Buapun Promphakping)**

ดร.ฟารุง มีอุตร (Dr.Farung Mee-Udon)***

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องแรงงานอพยพพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสาเหตุของแรงงานอพยพพม่ามาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน ศึกษาช่องทางการเดินทางของแรงงานอพยพพม่ามาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน ศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวันในสถานที่ทำงานและนอกสถานที่ทำงานของแรงงานอพยพพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเลือกพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selection) ที่โรงงานแห่งหนึ่งในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน

จากการศึกษาแรงงานพม่าจำนวน 30 คน พบว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในจังหวัดอีสานนคร มีแรงผลักดันมาจากสภาพความเป็นอยู่ในพม่าที่ลำบากมาก โดยส่วนมากเป็นครอบครัวยากจน ไม่มีเงิน ไม่มีงาน ไม่มีไฟฟ้าใช้ และไม่มีแม้กระทั่งพาหนะที่ใช้เดินทางไปโรงพยาบาลในขณะที่เจ็บป่วย การเดินทางเข้ามาส่วนใหญ่ ผ่านระบบนายหน้า โดยจุดที่เข้ามามากที่สุดคือสะพานข้ามชายแดนพม่าที่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก แรงงานพม่าส่วนมากเดินทางเข้ามาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน ใช้วิธีเดินทางมาโดยทางรถยนต์

แรงงานพม่าที่ทำงานในโรงงาน มากกว่าร้อยละ 75 มีใบอนุญาตทำงาน โดยร้อยละ 90.00 ลักษณะการทำงานเป็นผู้ทอวน มากกว่า ร้อยละ 60 ได้รับค่าแรงเฉลี่ยวันละ 181 บาท มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อวันประมาณ 63 บาท แรงงานมากกว่าร้อยละ 70 ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้และมีระยะเวลาเข้ามาทำงานน้อยกว่า 1 ปี

แรงงานพม่าส่วนมากพักอาศัยอยู่ในบริเวณโรงงาน การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่จึงอยู่ในบริเวณโรงงาน ทั้งในเวลาทำงานและนอกเวลาทำงาน โดยพบว่า การดำเนินชีวิตประจำวันช่วงเวลาปฏิบัติงาน แรงงานพม่าจะถูกแบ่งแยกในการทำงานตามความสามารถ ความรู้ และทักษะฝีมือ โดยโรงงานได้มีการจัดอบรมให้แก่พนักงานเพิ่มเติม หากในระหว่างการทำงานแรงงานเกิดการไม่สบายขึ้น ทางผู้ประกอบการจะมีห้องพยาบาลของโรงงานที่จัดไว้ให้ หรือถ้าไม่สบายมากก็จะมีแรงงานพม่าที่พูดภาษาไทยคอยรายงานให้ผู้ประกอบการทราบ ซึ่งจะดำเนินการส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาล และสามารถกลับมาทำงานได้ตามปกติ สำหรับชีวิตของแรงงานพม่าหลังจากเลิกงานแล้ว ส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่ในบริเวณที่พักที่โรงงานจัดไว้ให้ และมีกิจกรรมทำร่วมกัน เช่น เล่นกีฬา ฟังเพลง ดูทีวี นอนพักผ่อน และบางรายมีการเลี้ยงสัตว์ หรือปลูกผักไว้สำหรับรับประทาน เนื่องจากแรงงานพม่าจะต้องทำอาหารรับประทานเอง โดยซื้อจากร้านค้าที่อยู่ในบริเวณโรงงาน ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากค่าแรง คือวันละ 70-80 บาท

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาพัฒนสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาพัฒนสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การดำเนินชีวิตของแรงงานในช่วงที่อยู่ในประเทศไทยจะดีขึ้น เพราะแรงงานพม่าส่วนใหญ่ได้ทานอัมมีเงินเหลือเก็บส่งบ้านบ้าง เมื่อเทียบกับอยู่ในประเทศพม่า ที่จะต้องอดยากไม่มีข้าวกิน ไม่มีเงิน ไม่มีงานทำ และการอยู่รวมกันชุมชน ที่พักอาศัยของแรงงานพม่า พบว่าไม่มีปัญหาและไม่ทะเลาะวิวาท อยู่กันอย่างมีความสุขช่วยเหลือและพูดคุยกัน

อย่างไรก็ตามแรงงานพม่าส่วนมากต้องการอิสระในการใช้ชีวิต เช่น การเดินทางออกไปซื้ออาหารและของใช้ที่จำเป็น แต่ไม่สามารถทำได้ เพราะแรงงานส่วนหนึ่งยังมีปัญหาเรื่องใบอนุญาตทำงาน ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตในราคาที่สูงกว่าความเป็นจริง ส่งผลให้มีเงินเก็บเหลือน้อยลงในการที่จะส่งไปจุนเจือครอบครัวของตน และเป็นสาเหตุหนึ่งในการเรียกร้องขึ้นค่าแรงที่เกิดขึ้นภายหลัง

ABSTRACT

This research of Myanmar migrant workers in Nakorn Isan Province, the Northeast of Thailand. was performed to study the daily life of Myanmar migrant workers in Nakorn Isan Province both at their workplaces and outside. Qualitative Research Methodology was used for this study. Study site was purposively selected at one factory in Isan Province the Northeast of Thailand.

The study of 30 Myanmar migrant workers shows that most of them that migrated to work in One Province Thailand are driven by the difficulties of their life in Myanmar. They are mostly from very poor families that have no money, no job, no electricity, not even the vehicle that can take them to the hospital when they are in need of medical care. Most migrations are done through a broker system. Boarder points that are most used are at the crossing bridges to Myanmar at Mae-Sai District of Chiangrai Province and at Mae-Sod District of Tak Province and by car.

More than 75% of the Myanmar workers at the factory have work permits. 90% of them are general workers. Over 60% get an average wage per day of 181 bahts with daily expenditure of about 63 bahts in average. More than 70% cannot speak Thai and have a working period of less than 1 year.

Most of the Myanmar workers live in the area of the factory. Therefore, major parts of their living are in the factory both during their working hours and after. During daily working hours, Myanmar workers were divided according to their abilities, skills and knowledge, whilst some additional training might be given by the factory. During the working hours, if the workers got sick, a clinic was provided. If the sickness was serious, some of the workers who could speak Thai would report to the factory administration so that they could be hospitalized and come back to resume work afterwards.

The factory has a limited living area allocated to them. Workers from different nationalities are separated into groups of: single males, single females, and couples. It can possibly be that the factory needs to have measures to prevent and avoid problems which may arise such as: disputes, close intimate contact, getting pregnant during the working term prior to completion of their working agreement that will be followed by the termination of employment, as well as protection from contagious diseases. If any problems arise, they will then become the financial burden of the factory to bear the cost of caring and medical treatment that might be needed. These problems should be prevented more than to be solved as it will result in high cost per worker. After working hours, most Myanmar workers would remain in the area allocated to them by the factory and join common activities together such as sports, listening to the music, watching television, resting, etc. Some of them raised livestock and grew some vegetables for food. They prepared their own meals, bought

the ingredients from the store in the factory area, as the cost for buying prepared food was very high for them compared to what they earned which was about 70–80 bahts per day.

Their lives working in Thailand were better as most of them had enough food and could save some money to send back home whereas living in Myanmar they might be starving from having no money or job. It was found that living together in the workers barracks among Myanmar workers, there were no problems and no disputes. They could live happily together, help and talk to one another.

However, they still need freedom to live. For example: to go out to buy food or necessary items, which they could not do because some (even a small number) of them still had problems with work permits and it raised their cost of living expenses higher than it should be. This resulted in lower amount of savings to send back to their family, and it was a cause for claiming an increase in pay afterwards.

คำสำคัญ : แรงงานอพยพ พม่า

Key Words: Myanmar, Migrant workers

บทนำ

การอพยพแรงงานจากประเทศด้อยพัฒนาไปแสวงหางานทำในประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูงกว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ข้อมูลองค์การผู้อพยพระหว่างประเทศระบุว่าแรงงานต่างด้าวทั่วโลกเพิ่มขึ้นมากในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา (โครงการรณรงค์เพื่อแรงงานไทย อ้างถึงในผู้จัดการรายวัน, 13 ก.ย. 2547) ประเทศกำลังพัฒนามีจำนวนมากมีรายได้รูปเงินตราต่างประเทศจากแรงงานที่ออกไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศเหล่านั้น ธนากร โลกะระบุว่าในปี 2544 ครอบครัวย้ายถิ่นต่างด้าวประเทศกำลังพัฒนา ได้รับเงินจากการออกไปขายแรงงานกว่า 7.23 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ ในแต่ละปี แรงงานต่างด้าวจึงมีความสำคัญทั้งกับประเทศบ้านเกิดของแรงงาน และประเทศที่แรงงานไปทำงาน (โครงการรณรงค์เพื่อแรงงานไทย อ้างถึงในผู้จัดการรายวัน, 13 ก.ย. 2547) การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไปมาระหว่างประชาชน 4 ประเทศที่พรมแดนไทย-ลาว ไทย-กัมพูชา ไทย-มาเลเซีย และไทย-พม่า เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (อดิศร, 2550) ซึ่งการย้ายถิ่นในปัจจุบันเป็นผลมาจากการเปิดเสรีทางการค้า การลงทุนของประเทศที่มีความต้องการแรงงาน

สำหรับประเทศพม่าปัจจัยในการย้ายถิ่นนับเป็นประเทศที่แตกต่างจากประเทศอื่นๆ ที่สำคัญ

ที่สุดคือปัจจัยทางการเมือง สงคราม และนโยบายรัฐบาลที่เร่งให้เกิดวิกฤต ทั้งวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศและวิกฤตของครอบครัว ซึ่งผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่คือผู้ลี้ภัยทางเศรษฐกิจ (economic refugees) ผู้ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ (trafficked persons) ผู้พลัดถิ่น (displaced people) และผู้ลี้ภัยทางการเมือง (political asylum seekers) มีจำนวนรวมกันประมาณหนึ่งล้านคน (พรสุข กฤตยา, 2540) จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้แรงงานพม่าจำเป็นต้องโยกย้ายถิ่นที่อยู่ ผู้ย้ายถิ่นมีชาติพันธุ์ ภาษาพูดแตกต่างกัน และเดินทางมาจากพื้นที่ทั่วประเทศพม่า ผู้อพยพเหล่านี้มีประสบการณ์ชีวิตร่วมกันอย่างหนึ่งคือการเผชิญกับความกลัวและความรุนแรงนานารูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในทุกๆ มิติ ความรุนแรงเกือบตลอดชีวิตของผู้อพยพแต่ละคนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญเด่นชัดที่ส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพทั้งทางกายและจิต รวมทั้งพฤติกรรมการดูแลตนเอง สภาพชีวิตก่อนเดินทางออกจากประเทศพม่า ผู้อพยพได้รายงานถึงความรุนแรงต่างๆ ที่รัฐบาลทหารกระทำต่อประชาชนโดยทั่วไป และสำหรับกลุ่มผู้อพยพที่เป็นชนกลุ่มน้อยต้องเผชิญชะตากรรมที่โหดร้ายทารุณมากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่ยังคงมีการสู้รบกันอยู่ เมื่ออยู่ในประเทศไทยสภาพความรุนแรง

ที่ต้องเผชิญมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากสภาพที่เป็นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมาย จึงอาจถูกจับกุมและถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานได้ง่าย และมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกละเมิดสิทธิจากนายจ้าง หรือเสี่ยงต่อสภาพความไม่ปลอดภัยในที่ทำงานซึ่งเกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ เช่น ถูกโกงค่าแรง ได้รับบาดเจ็บตั้งแต่เล็กน้อย สิ้นชีพิตักษัยจนถึงแก่ชีวิต ที่สำคัญคือผู้อพยพพหุเสี่ยงต่อการกระทำรุนแรงทางเพศทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐ นายจ้าง และเพื่อนร่วมงานด้วยกันเอง (กฤตยา ทวีสิน, 2543)

ในปี 2547 มีแรงงานข้ามชาติมารายงานตัวตามมติ ครม.จำนวน 1,284,920 คน แต่ได้รับการจดทะเบียน 847,630 คน ลดลงเป็นลำดับเรื่อยมา ทั้ง ๆ ที่ความต้องการแรงงานกลับเพิ่มมากขึ้น ในปี 2550 มีแรงงานข้ามชาติมาขึ้นทะเบียนเพียงประมาณ 500,000 คน ซึ่งทำให้น่าเป็นห่วงถึงอนาคตการจัดการปัญหาแรงงานข้ามชาติของรัฐ (สุรพงษ์, 2550 อ้างถึงในกฤตยา และคณะสถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2550)

จะเห็นได้ว่าความต้องการแรงงานต่างด้าวระดับล่าง ที่ได้รับอนุญาตให้แรงงานข้ามชาติทำงานเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี 2549 ประเทศไทยขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร จึงต้องอาศัยแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงาน เนื่องจากแรงงานไทยส่วนใหญ่เคลื่อนย้ายสู่ภาคอุตสาหกรรม สำหรับแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย จำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ แรงงานต่างด้าวถูกกฎหมายหมายถึงคนต่างชาติที่เข้ามาทำงานโดยได้รับใบอนุญาตทำงาน (work permit) ส่วนใหญ่เข้ามาประกอบอาชีพนักวิชาการ (Research worker) และผู้เชี่ยวชาญ (Expert หรือ Specialist) และแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายหมายถึงชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทย ทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ (unskilled labour) และเป็นแรงงานระดับล่าง เช่น กรรมกรก่อสร้าง ประมง กรรมกรในโรงงาน คนรับใช้ในบ้าน คนงาน แปลงเพาะปลูก เป็นต้น (สุริย์พร และ คณะ, 2547)

อย่างไรก็ตามผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไทย เกี่ยวกับการเข้ามาทำงานของแรงงาน

ต่างด้าวที่ถูกกฎหมาย โดยเฉพาะแรงงานฝีมือ จะถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีสู่แรงงานไทย ก่อเกิดการพัฒนาศักยภาพ และมีขีดความสามารถ แรงงานไทยโดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เพราะแรงงานเหล่านี้เชี่ยวชาญและมีความสามารถ อย่างไรก็ตาม แรงงานต่างด้าวถ้าทำงานอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน อาจส่งผลกระทบคือเกิดการแย่งงานจากแรงงานไทยได้ และสำหรับการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายก่อให้เกิดผลกระทบในประเทศไทยหลายด้าน ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้โครงสร้างอัตราค่าจ้างขั้นต่ำชะลอตัว และไม่สอดคล้องกับภาวะตลาด เนื่องจากนายจ้างสามารถจ้างแรงงานต่างด้าวได้ในงานที่แรงงานไทยไม่ทำในอัตราต่ำกว่าแรงงานไทย การกีดกันการค้าผู้ประกอบการใช้แรงงานต่างด้าว ซึ่งค่าจ้างถูกกว่าแรงงานไทย มีผลกระทบต่อการส่งสินค้าออกของประเทศ ประเด็นดังกล่าวเป็นข้ออ้างกีดกันส่งสินค้าส่งออกประเทศกำลังพัฒนา และเกิดการแย่งงานแรงงานไทย ผู้ประกอบการมีอำนาจต่อรองสูงขึ้น เพราะสามารถใช้แรงงานต่างด้าวที่มีความอดทนมากกว่า และควบคุมดูแลมากกว่าแรงงานไทย ทำให้การสูญเสียงบประมาณภาครัฐ ทั้งทรัพยากรบุคคลงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ดูแลแรงงานต่างด้าวที่ถูกจับกุมและเสียค่าใช้จ่ายส่งกลับ 2) ผลกระทบด้านสังคมเมื่อแต่งงานข้ามชาติ เด็กที่เกิดมาต้องเผชิญปัญหาสัญชาติ การศึกษา และสถานภาพทางสังคม ปัญหาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน 3) ผลกระทบด้านการเมือง อาจจะทำให้เกิดปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศหากมีจำนวนมาก ซึ่งอาจก่อความไม่สงบภายในประเทศได้ หากรัฐบาลไทยดำเนินการขั้นเด็ดขาดกับแรงงานเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น (กฤตยา ทวีสิน, 2543)

จังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน มีโรงงานอุตสาหกรรม ในเขตพื้นที่จำนวน 17 แห่ง ประกอบไปด้วย โรงงานผลิตเบียร์ ผลิตแป้งมันสำปะหลัง ผลิตน้ำตาล ผลิตแหวน ตาข่าย ตัดเย็บเสื้อผ้า ผลิตรองเท้า ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ผลิตเยื่อกระดาษ ผลิตน้ำตาล ผลิตสุรา ผลิต เอทานอล เพื่อใช้เป็น

เชื้อเพลิง ผลิตเชื้อเพลิง ผลิตอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น, 2550) จากภาวะเศรษฐกิจสังคมชุมชนของท้องถิ่น ที่มีความต้องการแรงงานในอัตราที่เพิ่มมากขึ้น และมีอัตราการจ้างงานที่สูง นับว่าเป็นปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้แรงงานอพยพพม่ามาทำงานในพื้นที่อีสานนครของภาคอีสาน ประกอบกับความคาดหวังในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น มีความปลอดภัยทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจที่ดี มีผลต่อการดำเนินชีวิตในครอบครัว ดังนั้นจะเห็นว่าจำนวนแรงงานต่างด้าว ณ เมษายน 2552 มีแรงงานพม่าที่หลบหนีเข้าเมืองได้รับการผ่อนผันตามมติ ครม. ทำงานในตำแหน่งกรรมกร ลักษณะงานที่ทำงาน คือ ผลิตอวน จำนวน 564 คน และตำแหน่งงานผู้รับใช้ในบ้าน ลักษณะงานที่ทำได้ดูแลบ้าน ทำอาหาร จำนวน 7 คน (กรมการจัดหางาน, 2552)

อย่างไรก็ตามแรงงานพม่าที่โยกย้ายถิ่นฐานบ้านเกิดมาทำงานในประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะมีผลกระทบกับแรงงานคนไทย แต่ก็เชื่อว่าจะทำให้คนไทยไม่มีงานทำเพราะอาชีพที่แรงงานพม่าทำนั้นส่วนมากเป็นอาชีพที่คนไทยไม่นิยมทำเพราะถือเป็นงานที่ต้องใช้กำลังกายมาก และได้รับค่าตอบแทนน้อย ดังนั้นแรงงานพม่าก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของไทยเดินหน้าได้ เช่น โรงงานผลิตอาหารทะเล โรงงานที่เกี่ยวกับการตัดเย็บ กรรมกรก่อสร้างงานรับใช้ในบ้าน เป็นต้น ซึ่งถ้ามองภาพรวมแล้วถ้าไม่มีแรงงานพม่าที่ถือว่าเป็นแรงงานระดับล่างเข้ามาทำงานให้กับธุรกิจประเภทดังกล่าว การค้าขายส่งออกธุรกิจที่ผู้ประกอบการหวังกำไรมากกว่า และลดต้นทุนในเรื่องค่าตอบแทนนั้นเป็นการบริหารงานของผู้ประกอบการส่วนใหญ่ต้องการ ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นผลดีต่อการส่งออกสินค้าให้กับประเทศไทยและช่วยให้เศรษฐกิจในภาพดีขึ้น

จากความสำคัญดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความต้องการที่จะศึกษาเรื่องแรงงานอพยพพม่าจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน โดยจะศึกษาว่าสาเหตุการย้ายถิ่นของแรงงานพม่ามาจากเรื่องอะไร ช่องทางจากการย้ายถิ่นจากต้นทางถึงปลายทางมีลักษณะใด บริบทชีวิตของแรงงานพม่าอพยพมาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน มีการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างดี

ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่ามีนักวิชาการ นักวิจัยท่านใดดำเนินการทำวิจัยในเรื่องนี้มาก่อน ประกอบกับผู้ศึกษามองเห็นความสำคัญในการย้ายถิ่นของแรงงานพม่ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และรับจ้างทั่วไป ในพื้นที่นี้ซึ่งเหตุผลที่ผู้ประกอบการในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความต้องการแรงงานในอัตราที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ปัจจัยอย่างหนึ่งคือท้องถิ่นเองก็มีอัตราการจ้างงานที่สูงเช่นเดียวกัน จึงทำให้ผู้ศึกษาคาดหวังว่าจะทำให้ทราบการดำเนินชีวิตประจำวันในสถานที่ทำงานและนอกสถานที่ทำงานของแรงงานพม่า และสามารถนำผลจากการทำวิจัยไปกำหนดแนวทาง และกำหนดนโยบายในการใช้แรงงานข้ามชาติในสถานประกอบการ และร่วมกับได้รับการแก้ไขปัญหาคือในด้านการดำรงชีวิตของแรงงานต่างด้าวในระดับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

คำถามการวิจัย

สาเหตุการย้ายถิ่นของแรงงานพม่ามาจากเรื่องอะไร ช่องทางจากการย้ายถิ่นจากต้นทางถึงปลายทางมีลักษณะใด แรงงานอพยพพม่ามาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน มีการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสาเหตุของแรงงานอพยพพม่ามาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน
2. ศึกษาช่องทางในการเดินทางของแรงงานอพยพพม่ามาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน
3. ศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวันในสถานที่ทำงานและนอกสถานที่ทำงานของแรงงานอพยพพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องแรงงานอพยพพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน เป็นการศึกษาถึงสาเหตุการย้ายถิ่นของแรงงานพม่ามาจากเรื่องอะไร

ช่องทางจากการย้ายถิ่นจากต้นทางถึงปลายทางมีลักษณะใด การดำเนินชีวิตประจำวันของแรงงานอพยพพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน เป็นอย่างไร

ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานประกอบการในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสานที่ประกอบกิจการในด้านอุตสาหกรรมมีจำนวน 17 แห่ง ประกอบไปด้วย โรงงานผลิตเบียร์ ผลิตแป้งมันสำปะหลัง ผลิตน้ำตาล ผลิตแหวน ตาข่าย ตัดเย็บเสื้อผ้า ผลิตรองเท้า ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ผลิตเยื่อกระดาษ ผลิตน้ำตาล ผลิตสุรา ผลิตเอทานอล เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง ผลิตเชือก ผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใช้การจดบันทึกภาคสนามประกอบการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยทำการศึกษาเจาะลึกในพื้นที่จริง ทั้งนี้เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์และบริบทแวดล้อมที่เป็นจริงของกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษ เพื่อให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตประจำวันของแรงงานพม่า ในสถานที่ทำงานและนอกสถานที่ทำงาน และเนื่องจากการศึกษาเชิงคุณภาพในการเข้าไปทำการศึกษาดำเนินชีวิตประจำวันของแรงงานพม่าในช่วงเวลาเลิกจากการทำงานและในช่วงเวลาที่ทำงานในสถานประกอบการ ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีต่อแรงงานพม่า สร้างความคุ้นเคยในการสอบถาม ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับคำตอบในบางประเด็นที่ต้องการทราบในสังคมของแรงงานพม่าที่อยู่รวมกันเป็นชุมชน มีการรักษาความปลอดภัยค่อนข้างเข้มงวดทั้งแรงงานพม่าเองและบุคคลภายนอกที่จะเข้าไปในสถานประกอบการ ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้วิธีการสื่อสารผ่านทางล่าม และแสดงความรู้สึกผ่านทางพฤติกรรม เช่น ท่าทาง บทสนทนาที่เป็นธรรมชาติตามบทสนทนา คำถาม คำตอบที่เป็นลักษณะธรรมดา และเปิดโอกาสให้ตอบมีอิสระต่อการตอบคำถาม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากผู้ประกอบการให้เข้าสัมภาษณ์แรงงานพม่าในพื้นที่ของโรงงาน

แหล่งข้อมูล

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) คือแรงงานพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน จำนวน 30 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลเสริม ได้แก่ คนในชุมชนที่เป็นคนไทย เจ้าหน้าที่ของรัฐ และญาติ คนสนิทกับแรงงานพม่า

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและทำการประมวลผลรวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลไปตลอดช่วงเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นที่ทำวิจัยให้มากขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มทำตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บข้อมูลในภาคสนาม โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาอ่านวิเคราะห์บันทึกภาคสนามอีกครั้ง เมื่อมีประเด็นตกหล่นก็จะกลับไปเก็บเพิ่ม นอกจากนี้ยังได้มีการบันทึกข้อสังเกตต่างๆ ไว้ต่างหาก และได้มีการสร้างความคุ้นเคยกับแรงงานพม่าอย่างสม่ำเสมอ เพื่อบันทึกข้อมูลให้ครบถ้วนสมบูรณ์ในทุกประเด็น มีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือการตีความ สร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่สังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group) (สมศักดิ์, 2538) รวมถึงการวิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่ จำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบการสร้างข้อสรุป เป็นแผนภาพและตารางสรุปข้อมูล (สุชาติ วรรณการ์, 2547) เพื่อตอบคำถามการวิจัยตามแนวคิดแบบมานุษยวิธี (Ethnomethodology) หรือชาติพันธุ์วิธี ซึ่งมุ่งคำตอบว่าชีวิตประจำวันของคนกลุ่มนั้นเป็นอย่างไร มีแบบแผนพฤติกรรมอย่างไร เพื่อให้เข้าใจสภาพแท้จริง รวมทั้งมองแนวทางการปรับปรุงสภาพการณ์ต่างๆ ในสังคม เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาและการวิเคราะห์ได้ชัดเจน โดยมีการนำเสนอข้อมูลเป็นไปตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย กล่าวโดยสรุปกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลขณะสัมภาษณ์ มีการวิเคราะห์ตามประเด็นคำตอบที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์ และถามต่อในประเด็นที่กำหนด ทั้งด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล สาเหตุและช่องทางในการอพยพของแรงงานพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม ข้อมูลที่ผู้วิจัยถอดเทปที่เป็นคำพูดของผู้ให้ข้อมูล เพื่อดูว่ามีข้อมูลในประเด็นใดบ้างที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อช่วยทำให้ข้อมูลครอบคลุมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในหมวดหมู่ โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นในแนวทางการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในหมวดหมู่ เพื่อช่วยทำให้การเขียนสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลครอบคลุม และถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยไม่ให้ผู้วิจัยหลงประเด็น เนื่องจากการมองเห็นหรืออ่านข้อมูลหลังจากที่จัดหมวดหมู่จะช่วยถ่วงถ่วงเนื้อหาให้อยู่ในประเด็นที่เราศึกษาได้ระดับหนึ่งแล้ว

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหมวดหมู่ โดยนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละหมวดหมู่มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กัน ข้อมูลทุกส่วนตามประเด็นการศึกษาไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคล สาเหตุและช่องทางในการอพยพของแรงงานพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน จะต้องพิจารณาเชื่อมโยงเนื้อหาอย่างเข้าใจเพื่อช่วยให้ภาพการวิเคราะห์ชัดเจนตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

5. วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปตามกรอบแนวคิดทฤษฎี หลังจากวิเคราะห์ตามกระบวนการข้างต้นแล้ว นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์โดยภาพรวมตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งมีการวางกรอบแนวคิดไว้คร่าว ๆ หลังจากศึกษาปรากฏการณ์ภาคสนามแล้วจะมีการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เหมาะสมบางประเด็นเพิ่มเติมเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นต่อไป กระบวนการวิเคราะห์ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการตรวจสอบข้อมูลทุกขั้นตอนตั้งแต่ช่วงที่เริ่มเก็บข้อมูลจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายในการประมวลผลและวิเคราะห์ในภาพรวม หากพบว่า มีข้อมูลบางประเด็น

มีความขัดแย้งกันหรือข้อมูลไม่ชัดเจน ผู้ศึกษาจะตรวจสอบเนื้อหาเบื้องต้นจากที่มีอยู่ และบางส่วนก็จะต้องกลับไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และถูกต้องชัดเจนมากที่สุด

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาสาเหตุการอพยพ

จากการสนทนากลุ่มผู้ศึกษาสรุปว่าประเด็นหลักของการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติจากพม่า ย้ายถิ่นมาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน พบว่ามากที่สุดคือ ความยากจน จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 82.80 รองลงมา ไม่มีงานทำ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 18.00 และความไม่ปลอดภัยในการดำรงชีวิต จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7.20 ตามลำดับ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าว สอดคล้องกับบุษยรัตน์ (2550) ที่ระบุว่านโยบายของรัฐบาลพม่าที่เอารัดเอาเปรียบประชาชน ซึ่งนำไปสู่ ปัญหาด้านการเมืองที่ยังหาบทสรุป และทำให้ประชาชนเดือดร้อน การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คน เช่น การเกณฑ์แรงงานหรือไปเป็นลูกหาบให้ทหารพม่า หรือทหารพม่าเข้าไปทำร้ายร่างกายของประชาชนโดยที่กฎหมายไม่สามารถคุ้มครองใดๆ ได้ ดังนั้นจังหวัดอีสานนครของภาคอีสานเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมีอยู่จำนวนมากและยังคงมีการจ้างแรงงานข้ามชาติโดยเฉพาะแรงงานพม่าเข้ามาทำงานในโรงงาน ด้วยเหตุผลที่นายจ้างส่วนใหญ่ มีความคิดว่าการจ่ายค่าแรงงานน้อยกว่าแรงงานคนไทย และพวกเขาและเธอที่มาจากพม่า มีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ในการทำงาน

พื้นที่ที่ผู้วิจัยศึกษา มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นว่ามีทั้งธุรกิจโรงงานที่เป็นประเภทอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม และนายจ้างที่จ้างแรงงานพม่าไปรับใช้ในบ้านก็ยังคงมีอยู่ ดังนั้นการขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ถือได้ว่าเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญทำให้แรงงานพม่าอพยพมาทำงานในภาคอีสานเพิ่มมาก

ประเด็นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือในพื้นที่ที่ศึกษา มีการขาดแคลนแรงงานคนไทยที่จะทำงานในท้องถิ่น มีการลาออกและไปทำงานในจังหวัดอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากได้ค่าแรงมากกว่า ดังนั้นด้วย

เหตุผลนี้ผู้ประกอบการจึงได้จ้างแรงงานพม่าเข้าทำงานเป็นจำนวนมาก โดยแรงงานพม่าเหล่านี้เมื่ออยู่ในประเทศไทยนาน ๆ ก็มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาและเธอสามารถติดต่อผ่านทางนายหน้า ที่ติดต่อแรงงานโดยตรงให้ความช่วยเหลือต่างๆ เช่น ติดต่อทำใบอนุญาตในการทำงานให้ ติดต่อนายจ้างที่จะจ้างให้ทำงาน จัดหาที่อยู่อาศัยและอำนวยความสะดวกต่างๆ ด้านให้กับแรงงาน สอดคล้องงานวิจัยของพิรพงษ์ (2543) ที่ได้ศึกษาเรื่องสาเหตุการจ้างแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า กรณีศึกษาเฉพาะจังหวัดราชบุรี พบว่า สาเหตุที่นายจ้างยังคงต้องการจ้างแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าไว้มีหลายประเด็นคือต้นทุนที่ต่ำกว่าในด้านค่าจ้าง การที่สามารถจัดหาแรงงานพม่าได้ง่าย ความขยันอดทนในการทำงานของแรงงานพม่า การขาดแคลนแรงงานไทย ค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าในด้านสวัสดิการ ความซื่อสัตย์ของแรงงานพม่า อุปนิสัยของแรงงานพม่า

ผลการศึกษาช่องทางในการเดินทาง

ผลจากการศึกษา พบว่า แรงงานอพยพพม่า ส่วนใหญ่เดินทางมาทำงานโดยผ่านระบบนายหน้า จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาติดต่อสมัครงานด้วยตนเอง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23.33 ญาติแนะนำ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16.66 ตามลำดับ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าว เมืองชายแดนหลักของประเทศไทยที่เป็นช่องทางของแรงงานชาวพม่าเดินทางลักลอบหลบหนีเข้าประเทศไทยนั้นมีช่องทางในการเดินทางที่แรงงานพม่าต้องใช้เวลาในการเดินทางหรือหาช่องทางในการข้ามแดนมายังประเทศไทย ค่อนข้างลำบาก และหลบๆ ซ่อนๆ จากเจ้าหน้าที่ของฝ่ายทหารพม่าเอง และเจ้าหน้าที่ของประเทศไทย จึงมีหลายช่องทางที่เป็นเส้นทางในการเดินทางเข้ามายังประเทศไทย เส้นทางที่พบมากที่สุด ได้แก่ จุดที่ 1 คือบริเวณสะพานข้ามชายแดนพม่า ตลาดท่าซี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จุดที่ 2 ระหว่างเมืองเมียวดี ประเทศพม่า และข้ามมายังบริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จุดที่ 3 บริเวณพื้นที่เกาะสอง ข้ามมาถึงจังหวัดระนอง และจุดที่ 4 จากรัฐมอญถึงอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี สอดคล้อง

กับ กฤตยา (2551) ได้สรุปว่า เส้นทางที่พบมากที่สุด ได้แก่ จุดที่ 1 บริเวณสะพานข้ามชายแดนพม่า ตลาดท่าซี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จุดที่ 2 ระหว่างเมืองเมียวดี ประเทศพม่า และข้ามมายังบริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จุดที่ 3 บริเวณพื้นที่เกาะสอง ข้ามมาถึงจังหวัดระนอง และจุดที่ 4 จากรัฐมอญถึงอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งบริเวณที่ใช้เป็นช่องทางข้ามแดนนี้มีทั้งวิธีการเดินทางเท้าเข้ามา และนั่งเรือมา หรือมาโดยทางรถยนต์

ผลการศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวันของแรงงานอพยพพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน

จากการศึกษาพบว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่จะไม่ให้ข้อมูลที่เป็นความจริงมากนัก นั้นเป็นเพราะพวกเขากลัวการจับกุมแล้วส่งตัวพวกเขากลับประเทศพม่า ซึ่งเป็นแรงกดดันอย่างหนึ่งที่ต้องสู้เพื่ออดทนทำงานเก็บเงินส่งบ้าน เพื่อให้หลาย ๆ ชีวิตที่รอคอยอยู่ที่บ้านได้มีเงินใช้ มีเงินซื้อข้าวกินไม่เดือดร้อน และมีความสุข พวกเขาไม่ต้องการอะไรนอกจากการไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่กดค่าแรงที่ต่ำเกินไป และมีเวลาให้พักผ่อน และถ้าทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงก็ควรจะได้รับค่าแรงเพิ่มด้วย ผลจากการสัมภาษณ์แรงงานพม่าจำนวน 30 คน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์ด้วยตนเองกรณีที่แรงงานพม่าพูดภาษาไทยได้ พบว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่ตอบว่า นายจ้างใจดี พวกเขาและเธอก็พร้อมทำงานอย่างเต็มที่ ขยันและอดทนได้ทุกอย่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของอดิศร (2550) ที่ศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัย ความผูกพันกับสังคมไทย พบว่า แรงงานข้ามชาติ ต้องทำงานหนักและได้รับค่าแรงที่ไม่เป็นธรรม บางกรณีแรงงานจะถูกใช้ให้ไปทำงานที่ผิดกฎหมาย เช่น ให้ไปตัดไม้ในเขตป่าสงวน ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกจับกุมโดยนายจ้างจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหาของแรงงานข้ามชาติแตกต่างกันไปตามลักษณะของงาน และสอดคล้องกับสุริย์พร และคณะ (2547) ได้ศึกษาคนรับใช้ในบ้าน: แรงงานอพยพจากพม่ามาไทย พบว่าสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้ต้องอพยพจากพม่าคือสงคราม และนโยบายรัฐบาลที่เร่งให้เกิดวิกฤต ทั้งวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ

และวิกฤตของครอบครัว อติศร (2550) ได้เขียนในบทความการย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัย ความผูกพันกับสังคมไทย เกิดแรงงานข้ามชาติในชาติพันธุ์มายาภาพที่แรงงานข้ามชาติถูกตีตรา กล่าวว่าปัจจัยในการย้ายถิ่นของคนข้ามชาติจากประเทศพม่า ที่สำคัญมาจากด้านการเมือง และรัฐบาลของพม่าได้นำเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมพม่ามาใช้ ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ และเกิดภาวะความยากจน ทำให้ประชาชนเกิดการดิ้นรนเพื่อเดินทางออกนอกประเทศ ในลักษณะการเป็นแรงงานข้ามชาติกฤตยา ทวิส นิน (2543) ได้ศึกษาเพศอนามัยเจริญพันธุ์และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า พบว่า สภาพความรุนแรงที่ต้องเผชิญมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากสภาพที่เป็นผู้เช่าเมืองผิดกฎหมาย จึงอาจถูกจับกุมและถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกละเมิดสิทธิจากนายจ้าง หรือเสี่ยงต่อสภาพความไม่ปลอดภัยในที่ทำงาน ซึ่งเกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ เช่นถูกโกงค่าแรง ได้รับบาดเจ็บตั้งแต่เล็กน้อยสาหัส พิการจนถึงแก่ชีวิต ที่สำคัญคือผู้อพยพหญิงเสี่ยงต่อการกระทำรุนแรงทางเพศทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐ นายจ้าง และเพื่อนร่วมงานด้วยกันเอง พรสุข กฤตยา (2540) ได้ศึกษาสภาพการเมืองและเศรษฐกิจของพม่าจากเจ้าหน้าที่การไหลบ่าของประชาชนข้ามชาติสู่ประเทศไทย พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่คือผู้ลี้ภัยทางเศรษฐกิจ ผู้ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ ผู้พลัดถิ่น และผู้ลี้ภัยทางการเมืองจากประเทศ

ระบบสาธารณสุขูปโภคของโรงงานที่จัดให้แรงงานพม่า ในสถานประกอบการ ได้แก่ ที่พักอาศัยที่ดี มีไฟฟ้า มีน้ำดื่ม น้ำใช้ มีร้านค้าขายของ มีสนามฟุตบอลให้ออกกำลังกาย มีพื้นที่โดยรอบๆ โรงงานกว้างสามารถเดินพักผ่อนได้เมื่อเลิกจากการทำงาน ซึ่งก็ถือว่าอยู่ในระดับที่ดี เมื่อเทียบกับแรงงานพม่าที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม และกรรมกรก่อสร้าง คือ 1. งานในภาคเกษตรกรรม ได้รับค่าแรงต่ำ ไม่มีความแน่นอนในการทำงานเพราะเป็นงานตามฤดูกาล นอกจากนี้แรงงานในภาคเกษตรกรรมยังไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การไม่ได้รับค่าแรงจากนายจ้าง เนื่องจากนายจ้างจะใช้วิธีการบ่ายเบี่ยงไม่ยอมจ่าย

ค่าแรง 2.การประมทเล แรงงานข้ามชาติมักต้องออกทะเลเป็นเวลานาน นับตั้งแต่ 4 เดือนจนถึงนานเป็นปี โดยต้องทำงานอย่างหนัก มีเวลาพักผ่อนวันละไม่กี่ชั่วโมง สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก รวมถึงเรื่องอาหารและยารักษาโรคที่มีเพียงเพื่อให้อยู่รอดไปวัน ๆ เท่านั้น 3. งานรับใช้ในบ้าน แรงงานต้องทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำมืด บางรายทำงานบ้านแล้วยังต้องทำงานในร้านขายของหรือทำงานในบ้านญาติของนายจ้างโดยได้รับค่าแรงจากนายจ้างคนเดียว แรงงานที่ทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้านส่วนใหญ่มักถูกห้ามมิให้ติดต่อกับคนภายนอก โดยนายจ้างจะให้เหตุผลว่ากลัวแรงงานนัดแนะให้คนข้างนอกเข้ามาขโมยของในบ้าน รวมทั้งอาจจะถูกนายจ้างดูว่ากล่าวอย่างรุนแรงรวมถึงการทำร้ายร่างกาย 4. แรงงานก่อสร้างแรงงานในภาคการก่อสร้างเป็นกิจการที่พบว่าแรงงานข้ามชาติจะถูกโกงค่าแรงบ่อยที่สุด ปัญหาค่าแรงนับเป็นปัญหาหลักที่อยู่คู่กับแรงงานข้ามชาติตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน และพบในแทบทุกกิจการโดยที่นายจ้างมักจะผลัดผ่อนค่าแรงไปเรื่อย ๆ เมื่อแรงงานเข้าไปทวงค่าแรงมักจะได้รับคำตอบว่าหักเป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ไปหมดแล้ว หรือหากเป็นเงินจำนวนมาก ๆ บางรายมักจะใช้วิธีแฉ่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปจับกุมแรงงานข้ามชาติเพื่อหลีกเลี่ยงการจ่ายเงิน ในขณะที่เดียวกันแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เมื่อยังไม่ได้รับค่าแรงมักจะดำรงชีวิตโดยการหยิบยืมเงินหรือเอาข้าวของจากร้านค้าต่าง ๆ ด้วยการติดหนี้สินไว้ก่อน เมื่อไม่มีเงินจ่ายหนี้ทำให้แรงงานอยู่ในภาวะยากลำบาก ในหลายกรณีแรงงานไม่ได้รับค่าแรงอย่างเต็มที่ คือ นายจ้างให้แรงงานทำงานไปก่อน 25 วันและจ่ายเพียง 15 วัน โดยค่าจ้าง 10 วันที่เหลือ นายจ้างใช้เป็นกลวิธีควบคุมแรงงานไม่ให้คิดหนีหรือไม่ทำงาน

การศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวันของแรงงานพม่าทั้งในเวลาทำงานและนอกเวลาทำงานโดยภาพรวมแรงงานส่วนมากมีความสุขดี ทั้งเรื่องที่พักอาศัยไม่ต้องจ่ายค่าเช่า และเมื่อเจ็บป่วยนายจ้างก็จะมีสวัสดิการให้โดยพาไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยมาก พื้นที่อาศัยโดยรอบมีพื้นที่กว้างขวางเวลาหลังเลิกงาน แรงงานพม่าเพศหญิงจะออกไปเดินเล่นที่ชายป่า และเก็บหาอาหารของป่า เช่น ผักชนิดต่าง ๆ

มารับประทาน เพื่อลดค่าใช้จ่ายได้ในแต่ละวันโดยไม่ต้องซื้อ และบางครั้งครอบครัวที่มีแรงงานมาครบ เช่น พ่อ แม่ ลูก อยู่ด้วยกันก็จะปลูกแปลงผักไว้รับประทาน อาหารทำกินกันเอง การเดินทางไปทำงานระหว่างที่พัก และโรงงานไม่มีความเสี่ยงเพราะอยู่ในพื้นที่โรงงาน ไม่มีโจรผู้ร้าย มีแต่แรงงานพม่าด้วยกัน จึงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จากที่กล่าวมาข้างต้น ถึงแม้จะไม่เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง แต่ในสังคมยังคงมีความแตกต่างอยู่ตลอดเวลา และคงปฏิเสธไม่ได้ว่ารากฐานทางประวัติศาสตร์ในความเป็นศัตรูคู่อาฆาตมาแสนนานของไทยกับพมานั้น ยังคงตกค้างทางความรู้สึกรับรู้ของคนไทยจนถึงปัจจุบัน

การใช้ภาษาเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งของแรงงานพม่าต่อการทำางาน แรงงานที่พูดภาษาไทยไม่ได้หรือพูดได้แต่น้อย มักจะถูกนายจ้างใช้ความสามารถในการพูดภาษาไทยเป็นเกณฑ์สำคัญในการตั้งเงินเดือน และในการปฏิบัติตนต่อคนงาน แต่ในปัจจุบันแรงงานพม่าที่อพยพมาทำงานในอีสานนครของภาคอีสาน โดยเฉพาะที่อาศัยอยู่กับนายจ้าง ซึ่งนายจ้างเองก็จะสามารถสื่อสารกับแรงงานพม่าได้ เพราะแรงงานพม่าจะสามารถพูดภาษาไทยได้ค่อนข้างดี เนื่องจากแรงงานพม่าเหล่านี้ได้เคยทำงานในพื้นที่อื่นๆ มาก่อนหลายปี ก่อนที่จะย้ายมาทำงานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น สิ่งที่นายจ้างพอใจมากที่สุดก็คือความขยัน อดทน และพูดน้อย ความเชื่อที่นายจ้างสั่งให้ทำอะไรพวกเขาและเธอก็จะทำอย่างตั้งใจ

การได้รับความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตาม พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 และกฎหมายอื่นๆ ในเรื่องของค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ที่ทำงานในวันหยุด และสวัสดิการอื่นๆ ส่วนใหญ่แรงงานพม่าตอบว่าไม่ได้รับสิทธิในเรื่องของค่าล่วงเวลา ที่ทำงานในวันหยุด เนื่องจากแรงงานพม่าทำงานมากกว่าควรได้รับค่าจ้างเพิ่มตามไปด้วย ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้รับค่าตอบแทนในส่วนนี้เท่าควรจะได้รับ บางเรื่องการได้รับสิทธิต่างๆ ควรได้รับตามพ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเหมือนกับแรงงานคนไทย

นอกจากนี้แรงงานพม่ายังมีความต้องการในเรื่องสิทธิพื้นฐาน ซึ่งพวกเขาและเธอต่างมีความ

ต้องการนอกจากที่สถานประกอบการให้สวัสดิการ เช่น มีบัตร Oversea บัตร Passport ซึ่งถ้าผู้เป็นเจ้าของกิจการยินดีที่จะคืน Passport ให้กับแรงงานพม่า อาจจะต้องมีเงื่อนไขในการทำข้อตกลงร่วมกันทั้งนี้ อาจช่วยในเรื่องปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในภายหน้าได้ เพราะผู้ศึกษาได้สังเกตจากการบอกเล่าของแรงงานพม่าว่าทุกคนต่างต้องการอิสระในการทำงาน ในการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามความถูกต้องที่ควรจะได้รับ การปฏิบัติตาม พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ. ศ 2541 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังกล่าวตามมติคณะรัฐมนตรี โดยแรงงานพม่ายังคงคิดว่าการปฏิบัติตามกฎระเบียบของผู้เป็นเจ้าของกิจการอย่างเคร่งครัดและใช้เกณฑ์มาตรฐานการวัดผลการปฏิบัติงานด้วยมาตรฐานเดียวกับแรงงานไทย อาจจะทำให้ความคิดที่เกิดจากการถูกมองว่าเป็นแรงงานต่างด้าวที่มีอาจจะมาเปรียบเทียบกับแรงงานไทยได้ ซึ่งความต้องการของแรงงานพม่ายังต้องการให้ทำงานล่วงเวลาและได้รับสิทธิเพิ่มขึ้นของการจ่ายค่าตอบแทนที่ยุติธรรมต่อการทำางานของแรงงานพม่า และเงื่อนไขอื่นๆ ที่แรงงานพม่าต้องการอาจจะไม่สามารถทำได้เพราะผู้เป็นเจ้าของกิจการก็ยังคงต้องการผลกำไรจากการขายสินค้าที่ผลิตในขณะเดียวกันก็ต้องการลดภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามมา เมื่อข้อเรียกร้องจากแรงงานพม่าต้องการอาจจะส่งผลการเจรจาที่สามารถคุยหรือตกลงกันได้ถ้ามียุติที่ดีต่อกัน ถ้าผู้ประกอบการยินยอมให้แรงงานพม่าต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายหรือสูญเสียด้วยตัวเองถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น เช่น อาจจะต้องรับผิดชอบการยื่นต่ออายุ (รายงานตัว) ทุก 90 วันด้วยตัวเอง อาจจะต้องรับผิดชอบต่อการถูกตรวจสอบเอกสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงานต่างๆ ด้วยตัวเอง แรงงานพม่าจะต้องรับทราบว่าการยื่นขอต่ออายุ (รายงานตัว) ที่สำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดในภาคอีสานเท่านั้น ต้องรับทราบว่าการประสานงานติดต่อแบบหน่วยงานราชการต่อไปถูกจ้างจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินต่างๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง และถ้าแรงงานพม่าหลบหนีผู้เป็นเจ้าของกิจการอาจจะทำลายยกเลิกเอกสารดังกล่าวกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทันที ปัญหา

ที่อาจจะเกิดขึ้นดังกล่าวนี้ แรงงานพม่ายังคงไม่ความต้องการความเป็นอิสระส่วนตัว ซึ่งอาจจะรวมไปถึงการมีอิสระในการออกจากโรงงานไปซื้ออาหารและของใช้จำเป็น ความต้องการในเรื่องบัตรประกันสุขภาพ บัตรอนุญาตทำงานหรือใบเสร็จรับเงิน ทร.38/1 แรงงานพม่ายังคงอยากให้เกิดขึ้นกับพวกเขาและเธอในสถานที่ทำงาน

สรุปและข้อเสนอแนะ

คุณลักษณะส่วนบุคคลแรงงานอพยพพม่า ผลจากการศึกษา พบว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และเพศชาย อย่างละเท่า ๆ กัน มีอายุระหว่าง 25-34 ปี มีสัญชาติ เป็นชาวพม่ามากที่สุด และพิสูจน์สัญชาติไม่ได้ พักอาศัยอยู่ในพื้นที่โรงงานมากที่สุด มีใบอนุญาตในการทำงาน การใช้ภาษาไทย แรงงานพม่าจำนวนมากที่สุดไม่สามารถ พูด อ่าน เขียน ภาษาไทยได้ ที่มีทักษะในการทอวน ซ่อมแซม มาก่อน รายได้ต่อวัน คือวันละ 200 บาท มีรายจ่ายต่อวัน วันละ 70-80 บาท ระยะเวลาที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย แรงงานพม่าเข้ามาในประเทศมากที่สุด น้อยกว่า 1 ปี

สาเหตุของการอพยพของแรงงานพม่า มาทำงานในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน พบว่ามากที่สุดคือ ความยากจน รองลงมาไม่มีงานทำ และความไม่ปลอดภัยในการดำรงชีวิต

ช่องทางในการเดินทางผลจากการศึกษา พบว่า แรงงานอพยพพม่า ส่วนใหญ่เดินทางมาทำงาน โดยผ่านระบบนายหน้า รองลงมาติดต่อสมัครงานด้วยตนเอง ช่องทางในการเดินทาง จุดที่ 1 คือบริเวณสะพานข้ามชายแดนพม่า ตลาดท่าขี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จุดที่ 2 ระหว่างเมืองเมียวดี ประเทศพม่า และข้ามมายังบริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จุดที่ 3 บริเวณพื้นที่เกาะสอง ข้ามมาถึงจังหวัดระนอง และจุดที่ 4 จากรัฐมอญถึงอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งบริเวณที่ใช้เป็นช่องทางข้ามแดนนี้มีทั้งวิธีการเดินทางเท้าเข้ามา และนั่งเรือมาหรือมาโดยทางรถยนต์

การดำเนินชีวิตประจำวันของแรงงานพม่าในจังหวัดอีสานนครของภาคอีสาน จากการศึกษาพบว่า

แรงงานพม่าส่วนใหญ่จะไม่ให้ข้อมูลที่แท้จริง ไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นั้นเป็นเพราะพวกเขา มีแรงกดดันอย่างหนึ่งที่จำเป็นต้องต่อสู้เพื่ออดทนทำงานเก็บเงินส่งบ้าน เพื่อให้หลาย ๆ ชีวิตที่รอคอยอยู่ที่บ้านได้มีเงินใช้ มีอาหารทานทุกวัน และมีความสุขในการดำเนินชีวิต พวกเขาไม่ต้องการอะไรมากนอกจากการไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่กดค่าแรงที่ต่ำเกินไป และมีความเวลาให้พักผ่อน และถ้าทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงก็ควรจะได้รับค่าแรงเพิ่มขึ้น และแรงงานพม่าส่วนใหญ่ต่างมีความคิดเห็นตรงกันว่านายจ้างคนไทยใจดี ซึ่งเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้พวกเขาและเธอต่างก็พร้อมทำงานอย่างเต็มที่ ขยันและอดทนได้ทุกอย่างเพื่อชีวิตการทำงานที่ดีและมีผลต่อการดำเนินชีวิตที่ดีไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรตระหนักและมีแนวทางแก้ไข ปัญหาการละเมิดสิทธิในด้านต่าง ๆ ของแรงงานพม่า หรือแรงงานข้ามชาติ ซึ่งส่วนใหญ่มักขาดความรู้เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น ที่พักอาศัย โรคติดต่อ อาหาร น้ำที่ใช้อุปโภคและบริโภค เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น จึงทำให้แรงงานข้ามชาติไม่สามารถอ่านข้อมูลข่าวสารที่เป็นภาษาไทยได้ เพราะไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ในภาษาของ พวกเขาเอง รวมทั้งช่องทางหรือโอกาสในการเข้าถึงการรับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ควรจะได้รับ

2. แรงงานพม่าควรจะได้รับความรู้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตาม พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 อย่างเท่าเทียมกับแรงงานคนไทย และควรมีข้อตกลงในการทำงานระหว่างนายจ้างและแรงงานพม่าร่วมกันในทุก ๆ เรื่องก่อนเริ่มตกลงจ้างเข้าทำงาน เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันและเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในการจ่ายค่าตอบแทนหรือสิทธิผลประโยชน์อื่น ๆ ที่แรงงานพม่าควรจะได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาคุณภาพชีวิตของแรงงานพม่าในสถานประกอบการ โดยเฉพาะสาธารณสุขขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่แรงงานพม่าควรจะได้รับ

2. ศึกษาการขาดแคลนแรงงานท้องถิ่นของธุรกิจประเภทอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมในภาคอีสาน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพของคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมการจัดหางาน. 2552. รายงานผลการพิจารณาอนุญาตการทำงานของคนต่างด้าว สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว ประจำปี 2550. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว ฝ่ายทะเบียนและข้อมูลสารสนเทศ.

กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. 2543. เพศอนามัยเจริญพันธุ์และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. 2550. สถานการณ์แรงงาน ไตรมาส 1 ปี 2550 สิ้นสุด มีนาคม 2550. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. 2551. รายงานผลการพิจารณาอนุญาตการทำงานของคนต่างด้าว สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว ประจำปี 2550. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว ฝ่ายทะเบียนและข้อมูลสารสนเทศ.

โครงการณรงค์เพื่อแรงงานไทย. 2547. แรงงานต่างด้าวกระทบเศรษฐกิจสังคมไทย. ค้นเมื่อ 13 กันยายน 2547, จาก <http://www.thai-labour.org/thai/news/47091301.htm>.

บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์. 2550. สถานการณ์แรงงานอพยพข้ามชาติในประเทศไทย. ค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2552, จาก www.trclabourunion.com/d536.doc.

พิรพงษ์ คูสินธุ์. 2543. สาเหตุการจ้างแรงงานต่างด้าว สัญชาติพม่า: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พรสุข เกิดสว่าง และกฤตยา อาชวนิจกุล. 2540. การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น. 2550. ข้อมูลเศรษฐกิจการค้าจังหวัดขอนแก่น ปี 49. ค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2551, จาก <http://www.moc.go.th/opscenter/kk/sheet.html>.

สุรีย์พร พันพื้ง และคณะ. 2547. คนรับใช้ในบ้าน: แรงงานอพยพจากพม่ามาไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และกรรมการสุขเกษม. 2547. วิทยานิพนธ์การวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยปัญหาปัจจุบันการวิจัยอนาคตกาล. กรุงเทพฯ: สามลดา.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2538. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: หลักการ หาความรู้ วิเคราะห์งานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูล และเขียนรายงาน. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อดิสร เกิดมงคล. 2550. แรงงานข้ามชาติหรือแรงงานต่างด้าวในปี 2551. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.].

อดิสร เกิดมงคล. 2550. การย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัยความผูกพันกับสังคมไทย. ค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2551, จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php>?

อดิสร เกิดมงคล. 2550. สรุปสถานการณ์ประจำปี 2550 เรื่อง การละเมิดสิทธิมนุษยชนคนข้ามชาติจากประเทศพม่าในประเทศไทย. ค้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2552, จาก <http://www.goto-know.org/blog/migrantworkers/150439>.